

Limba română ca destin al românilor*

Acad. Ioan-Aurel Pop

Președintele Academiei Române

M-am întors recent din Basarabia și mi s-a părut că am ajuns cumva din nou pe tărâmul cronicarilor, ca-n studenție, când încercam să pătrund mai bine mesajele venite dinspre Grigore Ureche și Miron Costin. La stânga Prutului, oamenii încă își dau binețe frumos, după cuvînta de odinioară. Când dau de greu și se străduiesc să facă ceva ca să reușească spun simplu că se stăruie și că or să dovedească. Când vor să te-îmbrățișeze zic că te cuprind. Bunicii sunt bunei și coboară parcă din basmele cu zâne și feți-frumoși. Mai scapă câte-un decalc din rusă, ori câte-un cuvânt preluat din această limbă a stăpânilor de odinioară, dar intelectualii vorbesc foarte frumos, cumpătat, îngrijit. Față de situația de la începutul anilor 1990, s-au schimbat multe în bine. Se văd roadele celor peste trei decenii de școală românească, de mijloace de difuzare în masă în românește, care, fără să le întrecă pe acelea în rusă, răzbat bine

acum la suprafață. Se văd și roadele declarării, după mai bine de trei decenii de la căderea Uniunii Sovietice, a limbii române, prin Constituție, drept limba oficială a Republicii Moldova, în locul invenției politice ridicole numite „limba moldovenească”. Unii au privit acest fapt ca pe o declarație de război, ca pe un fel de atentat (contra cui?), ca pe o blasfemie, când avem de-a face doar cu purul adevăr. Dar și adevărul este adesea complicat. Alții au receptat actul cu indiferență, ceea ce este periculos și condamnat, fiindcă limba trebuie și apărută câteodată.

Orice om rațional știe că se vorbește românește pe ambele maluri ale Prutului. Este un lucru simplu, care nu trebuie demonstrat, ci constatat. Totuși, aici este vorba despre o mare victorie a spiritului liber, de un mare succes îndreptat contra imperiului de la răsărit, care ne-a disprețuit, ne-a împutinat, ne-a mințit și ne-a ciuntit mereu. Din

**Alocuțiune rostită la Sesiunea omagială „Ziua Limbii Române”
(29 august 2024, Aula Academiei Române)*

această împlinire, se pot trage mai multe învățăminte. Cine spune că numele limbii nu contează, ci doar conținutul ei, greșește. *Nomen est omen*, ziceau înțelepții romani și ei știau ce spun. Numele nu este o simplă formă, ci este semnul adevărului sau al minciunii. Limba se pliază după nume, iar dacă numele este greșit apar „savanți” de pripas care fac teorii lingvistice (de fapt, politice) periculoase. În plus, străinii care nu știu mai nimic despre „moldoveni” și despre români, pot crede că sunt două popoare și două limbi distincte. De aceea, limba noastră trebuie să se cheme limba română oriunde s-ar afla ea.

Este foarte bine să ne vorbim limba și s-o prețuim, dar, nu este destul. Este nevoie s-o și cunoaștem, și nu oricum, ci corect. Și mai este nevoie s-o apărăm. Limba, ca și poporul care o folosește, are nevoie să fie conservată, protejată, ferită de intruziuni nefirești, ocrotită părintește. Sunt țări civilizate și respectabile care dispun de legi de apărare a limbii, de limitare a „poluării” ei, de încurajare a specificului ei genuin. Limba maternă o primim cu toții, din fericire, de la mamele noastre, dar faptul acesta nu este suficient pentru prosperitatea și perenitatea ei, nici pentru exprimarea noastră corectă. Dacă mama sau tata au fost profesori de limba română nu devenim, din păcate, și noi experți în limba română. După ce învățăm să vorbim, avem nevoie de educație într-o limbă, de studiu sistematic al limbii și apoi al literaturii. Dacă nu învățăm bine și suficient la școală limba și literatura română, rămânem cu un mare handicap în lumea pe care o trăim. Este drept că generații întregi de români analfabeți, de țărani de la talpa casei au păstrat limba ca pe o comoară de preț și au transmis-o pe cale orală copiilor, nepoților și strănepoților, dar astăzi acest lucru nu mai este de ajuns. Pe vremea lor nu existau atentate la adresa limbii, cum există azi la fiecare pas. Educația într-o limbă și literatură română, însoțită de studiu latin, al istoriei, al geografiei, ne scoate din ignoranță și ne proiectează în comunicare și dialog. Educația ne impune obiceiul lecturii, fără de care limba noastră slăbește, sărăcește, se pervertește. Prin urmare, nu este suficient să comunicăm în mod aproximativ, ci este nevoie să studiem gramatica și literatura română,

să pătrundem tezaurul literaturii române, să citim mereu creațiile literare românești și universale.

Numai așa se dobândește simțul sănătos al limbii și numai așa cuvintele se înlanțuie armonios, frumos, atractiv și firesc. Nu întâmplător a scris poetul basarabean: „Limba noastră-i limbă sfântă!”, lucru de care, după cum se vede, am cam uitat în timpurile din urmă. În debutul ciclului său de romane numit al Comăneștenilor (*Viața la țară, Tănase Scatiu, În război, Îndreptări, Anna*), Duiliu Zamfirescu scria un *motto* semnificativ, azi complet uitat și el: „Suntem datori să citim în limba noastră. Popoarele mari nici nu cunosc alte limbi”. Faptul că nu suntem un popor mare, așa cum ne consideram imediat după Marea Unire, nu ne scuete însă de cunoașterea limbii române; altminteri, în curând, nu vom mai fi nici mari și nici mici, ci nu vom mai fi deloc.

Toate limbile materne sunt, pentru fiecare dintre vorbitorii lor, universuri neprețuite. Limba română nu este o limbă excepțională între limbile pământului, dar pentru noi, românii, ea este specială, dintr-un motiv foarte simplu: este a noastră. O limbă în sine nu poate să facă rău. A învinui o limbă pentru relele oamenilor este un nonsens. Limba unui popor nu poate ucide pe nimeni. Dacă patria noastră este limba noastră, atunci noi locuim cu toții în limba română.

Popoarele vechi erau numite în textele vechi „limbi”. Expresia „limbile cele păgâne” înseamnă popoarele necreștinate, cele care se mai închinau idolilor. Chiar și așa, „limbile” (neamurile) nu declanșau războaiele, așa cum nu le declanșau nici patriile, nici sentimentul de patriotism și nici iubirea propriei națiuni. Este adevărat că s-au purtat războaie în numele națiunilor, al dragostei, al familiei, al dinastiei, al credințelor, dar toate acestea au fost doar pretexte ca să fie ridicate masele la luptă. Nimeni nu poate crede că iubirea, ori dinastia, ori familia, ori credința de oriunde și de oricând sunt condamnabile în sine numai fiindcă în numele acestora s-au purtat războaie. Înainte de a condamna, este bine să cugetăm, iar pentru aceasta este nevoie de cultură generală, de cunoaștere, de învățătură. Altminteri, primul venit cu gură mare ne prostește prin aceste înșelătoare mijloace de difuzare în masă, făcându-ne să ne

simțim vinovați pentru ceea ce nu am făcut. Limba noastră a fost viața noastră, fiindcă prin ea am fost și mai suntem poporul român.

Fără să ne lăudăm, trebuie să constatăm că limba română este cea mai răspândită limbă maternă din sud-estul Europei, pentru că are cel mai mare număr de vorbitori (circa 25 de milioane) dintre toate limbile din regiune. Acest aspect cantitativ este însoțit de o calitate a literaturii române de cea mai mare importanță. Ca să percepem toate aceste lucruri, avem nevoie de cunoștințe, de acumulări, de exercițiu, adică de studiu neobosit. Acest fapt al iscodirii și cercetării permanente nu este nimic neobișnuit, pentru că face parte din esența umană.

În această lume ciudată ne pasc felurite primejdii, ca indivizi și ca grup etnic ori popor. Asemenea primejdii sunt risipirea neamului (câte neamuri nu s-au risipit pe lumea asta!), pierderea fărâmelor de românitate prin lume, înstrăinarea fiilor și fiicelor noastre, care se pripășesc prin alte locuri de ispititor belșug și uită treptat nu numai de vatră, dar și de limbă.

În anii din urmă, prin drumurile mele, întâlnesc tot mai des români care nu mai știu româneș-

te, chiar dacă au nostalgia locurilor de obârșie a familiei lor și chiar dacă mai cred – unii – că patria lor este limba română. Oricum, limba noastră este viața noastră ca națiune și este bine să nu uităm aceasta niciodată. În final, îl evocăm din nou pe George Călinescu, acela care l-a nemurit pe Mihai Eminescu: „Astfel se stinse în al optulea lustru de viață cel mai mare poet, pe care l-a ivit și-l va ivi vreodată, poate, pământul românesc. Ape vor seca în albie și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, și câte o stea va veșteji pe cer în depărtări, până când acest pământ să-și strângă toate sevele și să le ridice în țeava subțire a altui crin de tăria parfumurilor sale”. Prin Eminescu și prin limba română avem certitudinea că – în ciuda vieții individuale trecătoare și a nimicniciei noastre – neamul acesta va viețui cât Pământul. Câtă vreme mai locuim în limba română – „ca un fagure de miere”, cum scria Poetul – înseamnă că avem încă o patrie română, oriunde ne-am afla.